

Førsteamanuensis Julie Lund
IAKH, UiO
julie.lund@hf.uio.no

Vår ref.: 2011/165 Dato: 24.10.11

Om prosjektet "Viking Age Diet and Mobility in Norway and the British Isles"

Prosjektet er mastergradsprosjektet til Cathrine Lie Jarmann, som er Bachelor i arkeologi fra universitetet i Bristol med humanosteologi i fagkretsen. Lie Jarmann har førsteamanuensis Julie Lind ved IAKH, UiO som veileder. Selve analysene skal foregå ved laboratorier i Bristol, Oxford og North Carolina. Målet med prosjektet er å studere sammenhengen mellom ernæring, geografisk mobilitet og sosial status blant vikinger i Norge og på de Britiske øyer, ved å sammenholde informasjon om individenes sosiale status, kjønn og alder, med data om deres geografiske mobilitet og deres diett i voksen alder.

Materialet som er tenkt undersøkt er 43 skjeletter fra perioden 550-1050 eKr, fra Sør- og Midt-Norge. Mye av det relevante materialet tilhører KHM og befinner seg i de Schreinerske samlinger, mens noe er ved NTNU. (Korrespondanse har avklart at materiale fra Bergen og Stavanger, som er nevnt i prosjektbeskrivelsen s7, likevel ikke utgjør del av prosjektet.) Fra hvert skjelett skal det tas to prøver à 200 mg fra lårbenet og 100 mg fra en jeksel.

Et helt sentralt etisk moment i vurderingen av et prosjekt som dette, er destruksjon av unikt materiale. Jarman påpeker at kunnskap om diett, fødested og flytting ikke kan fremskaffes på annen måte enn ved undersøkelser som innebærer inngrep i materialet; at prøvene vil bli begrenset; og at jekslene og lårbenene vil bli fotografert før prøvetaking, og fotografiene stilles til museenes disposisjon. Henvender er også villig til å ta avstøpninger av jekslene før prøvetaking om dette er ønskelig. Resultatene av alle prøvene skal gjøres tilgjengelig for andre forskere.

Utvalget stiller seg positivt til disse konkrete tiltakene. Det er like fullt stadig et reelt spørsmål om prosjektet forsvaret så pass store destruktive inngrep i et begrenset materiale (dette gjelder i første rekke tennene). Materialets unikhet og begrensede

omfang gjør at destruksjon reduserer muligheten til å gjennomføre annen forskning på materialet, ikke minst forskning som fordrer prøvetaking. Dette problemet aksentueres ytterligere av den generelle innsikt at vi må forvente at fremtidig forskning vil ha metoder og forskningsspørsmål vi i dag ikke har tilgang på. Å bruke opp et begrenset materiale er derfor i høyeste grad etisk problematisk. Utvalget vil derfor be henvender om å finne så gode løsninger som mulig på tre utfordringer som prosjektet i sin nåværende form reiser.

Det grunnleggende hensynet til materialets unikhhet gjør minst tre relaterte faktorer sentrale. For det første blir det viktig i en vurdering hvor unikt materialet faktisk er. Deler av materialet som det skal tas prøver av, er så vidt utvalget forstår ytterst begrenset i omfang. Jarman har i korrespondanse påpekt at hun kun ønsker å ta emalje- og dentinprøver fra individer hvor tre eller flere tenner er bevart. Dette er et betryggende tiltak. Likevel utgjør prøvene som skal tas, såvidt utvalget forstår, et vesentlig forbruk av materialet. Utvalget vil derfor be henvender om å vurdere muligheten av å redusere antallet individer det skal tas prøver av og at hun, når det gjeder dentin, kun tar prøver fra en av jekselens røtter. Derved vil det fremdeles finnes materiale fra samme tann til fremtidige undersøkelser.

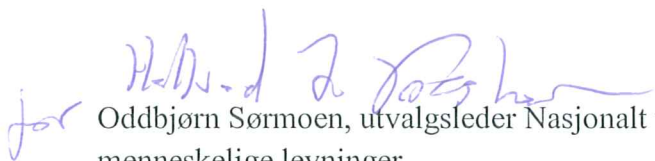
For det andre blir det særskilt relevant å skjerpe kravene til høy grad av kompetanse i alle ledd av forskningsprosjektet ytterligere jo mer unikt materialet er. Både prøvetaking og analyser er krevende teknikker som fordrer erfaring for å utføres på beste måte, og minimere risikoen for feil underveis i prosessen. For verdifullt og unikt materiale bør det derfor legges opp til aktiv tilstedeværelse av seniorforskere med høy grad av relevant spisskompetanse og erfaring i hver fase av forskningen som innebærer slik risiko. Personen som ut fra utvalgets forståelse skal utføre prøvetakingen og deler av analysene er, selv om hun besitter osteologisk kompetanse, en MA-student med begrenset erfaring. Utvalget vil derfor be om at det legges opp til at slik kompetanse er tilstedeværende og aktivt involvert i de kritiske fasene av prøvetaking og analyse.

For det tredje blir det i slike situasjoner avgjørende at prosjektet som helhet er gjennomførbart. Et prosjekt som inkluderer destruksjon av unikt materiale, bør ikke ha for store usikkerhetsmomenter med hensyn til mulighet for oppnå de ønskede resultater. Prosjektet som beskrevet er omfattende og ytterst ambisiøst, og er snarere å regne som et PhD-prosjekt eller til og med et prosjekt for flere etablerte forskere, enn som et individuelt MA-prosjekt. Utvalget vil derfor be om at veileder og student går gjennom prosjektet med henblikk på mulighetene for å redusere dets omfang. Dette punktet er dermed også forbundet med den første faktoren som er nevnt over, idet en reduksjon i materialet som skal utsettes for prøvetaking også ville bidra til å bringe prosjektet ned til mer håndterlige dimensjoner. Forskningsspørsmål, hypoteser, teoretiske premisser og metodologisk tilnærming bør formuleres klarere. For utvalget virker det uavklart hvordan de biologiske dataene om kosthold og geografisk mobilitet skal brukes til å kaste lys over "sosial identitet". Det gis ingen definisjon av begrepet "sosial identitet" og ingen drøfting av hvordan "sosial identitet" er koblet til individers kosthold og geografiske mobilitet. Også metodemessige begrensninger i den naturvitenskapelige delen av prosjektet knyttet til variasjoner i karbon- og

nitrogenverdier, bør gjøres mer tydelige, fordi slike begrensninger styrer hva slags resultater man kan håpe å oppnå gjennom prosjektet.

Utvalget tilrår gjennomføring av prosjektet med løsninger på disse tre utfordringene.

På vegne av Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger,

 Oddbjørn Sørmoen, utvalgsleder Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger

 Hallvard J. Fossheim, sekretariatsleder NESH/Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger

Kopi:

Catrine Lie Jarman

cat.jarman@bristol.ac.uk